

INSON PSIXOLOGIYASIDA TASVIRIY SAN'ATNING TUTGAN O'RNI VA ART TERAPIYA

*Andijon davlat pedagogika instituti
Pedagogika va psixologiya kafedrasida o'qituvchisi
Shukurova Iminur Bahtiyorjon qizi
Andijon davlat pedagogika instituti
Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'limi yo'nalishi
1-bosqich talabasi **No'monova Azizaxon Nozimjon qizi***

ANNOTATSIYA

Tasviriy san'at ijodkorlikni rivojlantirish va ichki innovatsion kuchlarni o'rnatishning muhim vositalaridan biridir, agar to'g'ri mustahkamlangan bo'lsa, insonning ko'plab ruhiy muammolarini hal qilish mumkin. Psixologiya insonning qo'rquv, ruhiy tushkunlik, ruhiy va psixologik kasalliklar kabi xatti-harakatlarini o'rganadi. Biroq, tasviriy san'at insonlar ularga tegib, his qiladigan tushunchalarga ma'no va qiymat berish uchun ishlaydi. Shuning uchun tasviriy san'atni bolalar va o'smirlarning o'zini-o'zi qadrlashini oshirishning samarali vositasi yoki psixologik muammolarni davolash vositasi sifatida qarash mumkin. Tasviriy san'atning psixologiyalar o'rtasidagi vositachilik aloqasi, idrok va ma'noda, u har kuni sodir bo'layotgan voqea va hodisalarga beradi. Tasviriy san'atdagi bunday ma'no berish san'at durdonalari yaratish orqali kuzatiladi va psixologiyada ongsiz ravishda shaxs shaxsiyatida namoyon bo'lishi mumkin. Shunday qilib, san'at va psixologiyaning vazifasi, asosan, insoniyat jamiyatlari uchun ob'ektiv tushuntirish, o'sish va kamolotga erishish, demak, insonning o'zi kabi tabiat va inson ijodiga munosabatda ularning ruhini tarbiyalash va silliqlashdir.

Kalit so'zlar: san'at, psixologiya, art terapiya, fazoviylik, kenglik xotira, his qilish va idrok etish, pertseptiv mo'yqalam, akvarel, ranglar.

ANNOTATION

Visual arts are one of the important means of developing creativity and establishing inner innovative powers, which, if properly strengthened, can solve many mental problems of man. Psychology studies human behavior such as fear, depression, mental and psychological disorders. However, the visual arts work to give meaning and value to concepts that people touch and feel. Therefore, visual arts can be seen as an effective means of increasing the self-esteem of children and adolescents or as a means of treating psychological problems. Visual arts mediate communication between psychologies, perception and meaning, which it gives to everyday events and events. Such giving of meaning in the visual arts is observed through the creation of

works of art, and in psychology it can be unconsciously manifested in the individual's personality. Thus, the task of art and psychology is mainly to provide an objective explanation for human societies, to achieve growth and perfection, that is, to educate and refine their spirit in relation to nature and human creation as well as to man himself.

Key words: art, psychology, art therapy, spatiality, spatial memory, feeling and perception, perceptual brush, watercolor, colors.

АННОТАЦИЯ

Изобразительное искусство является одним из важных средств развития творческих способностей и формирования внутренних инновационных сил, которые при правильном укреплении способны решить многие психические проблемы человека. Психология изучает поведение человека, такое как страх, депрессия, психические и психологические расстройства. Однако изобразительное искусство призвано придать смысл и ценность концепциям, к которым люди прикасаются и чувствуют. Поэтому изобразительное искусство можно рассматривать как эффективное средство повышения самооценки детей и подростков или как средство лечения психологических проблем. Изобразительное искусство опосредует связь между психологией, восприятием и смыслом, который оно придает повседневным событиям и событиям. Такое осмысление в изобразительном искусстве наблюдается через создание художественных произведений, а в психологии может неосознанно проявляться в личности человека. Таким образом, задача искусства и психологии состоит главным образом в том, чтобы дать объективное объяснение человеческих обществ, добиться роста и совершенствования, то есть воспитать и утончить их дух по отношению к природе и человеческому творению, а также к самому человеку.

Ключевые слова: искусство, психология, арт-терапия, пространственность, пространственная память, чувство и восприятие, перцептивная кисть, акварель, цвета.

KIRISH

Prezident SH.Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 25 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimidagi maruzasidan. (07.12.2017 yil Qo'shimcha.) «Endi bolalar mo'yqalam, akvarel, ranglar bilan tajriba o'tkazadi, qizil rangni sariq rang bilan va sariq rangni ko'k rang bilan aralashtiradi. » deb tasviriy san'atga alohida urg'u berib ketishi bejiz emas. Insoniyat paydo bo'libdi-ki uning mehnat faoliyati, e'tiqodlari, diniy qarashlari zaminida tasviriy san'at paydo bo'lgan va rivojlangan.

Qadimgi tosh asrining ilk bosqichidayoq inson o'z ehtiyoji uchun zarur bo'lgan buyumlarni yaratish, libos, turar joylar tayyorlash jarayonida qulaylik, maqsadga muvofiqlik tushunchalari rivojlanib, ritm simmetriya hissi ortdi. Marhumlar bilan vidolashuv, dafn marosimlarida marhumlar qabriga turli buyumlar qo'yish odatlarida tasviriy san'atning fazoviy fikr yuritish, fazoviylik, kenglik, olam tushuncha va tasavvurlari shakllanib bordi. Tosh, suyak, keyinchalik sopoldan ishlangan turli shakl va haykallarda, g'or devorlariga chizilgan, rangda ishlangan rasmlarda ibtidoiy insonning mehnat faoliyati, dunyo, borliq haqidagi o'y-hayollari, o'zga dunyo to'g'risidagi tasavvurlini mujassamlashtirgan.

San'atning psixologikqo'llanilishi, garchi u Freyd tomonidan birinchi marta ishlatilgan bo'lsa ham. Qisqa vaqt o'tgach, tasviriy san'at va psixoanalitik ularning o'zaro ta'siridan foyda ko'rdi. Freyd o'zining bir nechta tezislari va qo'l yozuvlarida bevosita rassom psixologiyasiga va san'at durdonalarining tomoshabinlarga psixologik ta'siriga e'tibor beradi. U badiiy faoliyatni shaxsni psixoanalitik taxlil qilish uchun kuchli vosita sifatida belgilaydi. Yillar o'tgach, u bolalardagi hissiy buzilishlarni bartaraf etish uchun chizmaterapiyadan foydalangan. Freyd art-terapiyaning maqsadini xulq-atvorni tanlash va o'zgartirish uchun vaziyat yaratish deb ta'riflaydi va bu ularni hal qilish, tahlil qilish yoki javob berish uchun mojarolarni qayta boshdan kechirish uchun imkoniyatlar yaratadi, deb hisoblaydi.

Psixologiya so'zda ruh yoki ongni tushunishni anglatadi. Ruh yoki aql to'g'ridan-to'g'ri idrok etilmasligi mumkinligi sababli, ushbu muammoni hal qilish uchun psixologiya maxsus mavzuni (xulq-atvorni) ob'ektiv ravishda o'rganishi mumkin. Umuman olganda, psixologiya tirik mavjudotlarning ob'ektiv xatti-harakatlarini atrof-muhitga nisbatan ilmiy jihatdan o'rganadi va bu xatti-harakatlarning sabablari va sifatini baholaydi.

MATERIALLAR VA USLUBLAR

Bu kitoblar, jurnallar va ishonchli tadqiqotlardan ma'lumotlarni to'playdigan kutubxonashunoslik orasida tasniflangan tavsifiy va sifatli tadqiqot turi.

NATIJALAR

Yig'ilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, tarix orqali tasviriy san'at ta'lim, ma'naviyat va tafakkurni mustahkamlash uchun foydali vosita hisoblangan. Hozirgi tasviriy san'at natijalariga ko'ra, u ko'pinch bolalarda ongni rivojlantirish tasavvurni kuchaytirish xususiyatiga ega bo'lganligi sababli maktab darsliklari safiga ham qo'shilgan. Tasviriy nafaqat bolalarga, balkim, har qan qanday yoshdagi insonga tinchlik, sokinlik baxsh etadi va inson borliqni yanada go'zal ko'zlar bilan ko'rishni boshlaydi. A. Kopitinning so'zlariga ko'ra, art terapiya turli fanlarni-psixologiya, tibbiyot, pedagogika, madaniyatshunoslik va boshqalarni birlashtirgan fanlararo bilim sohasidir. Uning asosi badiiy amaliyotdir, chunki art-terapiya mashg'ulotlari paytida mijozlar vizual faoliyat bilan shug'ullanishadi. Art-terapiya bo'yicha ko'plab olimlar

ish olib borishgan. Jumladan Yu.S.Shevchenko va L.V.Krepitsa ilk marotaba o`zining “Art terapiya tamoyillari va bolalar va o`smirlar bilan ishlashda art-pedagogika” nomli asarida “art-terapiya va art-pedagogika” atamalariga izoh berib o`tadi. San`atning korreksion ishdagi muhim ahamiyati haqida chet el pedagoglari E.Segen, J.Demor, O.Dekroli shuningdek, atoqli olimlardan L.S.Vigotskiy, A.I.Graborov, Y.A.Yekjanova, T.S.Komarova va boshqalar o`z fikrlari haqida aytishgan.

MUNOZARA

San'at bir necha usullar bilan insonning dam olishiga va ijodkorligiga yordam beradi. Badiiy asarlarning estetik sifati shaxsning o'ziga bo'lgan hurmati va ongini oshirish hislarining rivojlanishiga turtki bo'ladi. Pertseptiv va tahliliy usullardan foydalangan holda, tasviriy san'at shaxsga o'zining noverbal g'oyalarni durdona asarlar orqali ifodalashga yordam beradi. Art-terapiyaning asosiy maqsadi o`zini namoyon qilish va o`zini o`zi bilish qobiliyatini rivojlantirish orqali ruhiy holatni uyg'unlashtirishdir. San'atdan terapevtik maqsadlarda foydalanishning ahamiyati shundaki, u turli xil his- tuyg'ularni: sevgi, nafrat, xafagarchilik, g'azab, qo'rquv, quvonch va boshqalarni ramziy ravishda ifodalash va o'rganish uchun ishlatilishi mumkin. Art-terapiya texnikasi insonning ichki „men“i mazmuni u chizgan rasm yoki haykaltaroshlik qilganda vizual tasvirlarida aks etadi, degan xulosaga asoslanadi [1], bunda psixikaning holati o'zgaradi.

QO'LLANILGAN MANBALAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev.Sh.M. Maktabgacha ta'lim tizimini yanada rag'batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlar to'g'risida. 05.04.2018 y. PQ-3651.
2. Ornstein. Ong psixologiyasi. San-Frantsisko: Friman; Nyu-York:Viking matbuoti.
3. O.N.Shomurodov. Tasviriy san'at tarixi. Durdona nashriyoti. Buxoro — 2021.
4. G.Orifjonova. Art terapiya.(O'quv qo'llanma) Toshkent — 2020.
5. A.Egamberdiyev. Tasviriy san'at va me'morchilik tarixi. (O'quv qo'llanma).
6. N.Abdullayev. San'at tarixi — T: San'at.2006
7. Н.Никитин. Арт терапия учебное пособиею — Москва. Когито-центр. 2014.
8. Shukurova, I. (2023). Children with deviant behavior. *International journal of advanced research in education, technology and management*, 2(12), 274-279.
9. Shukurova, I. (2024). Psychological development of social intelligence in adolescence. *Multidisciplinary and Multidimensional Journal*, 3(1), 65-69.